Тема 2

Виробництво, його фактори та значення у житті суспільства

План

2.1. Суть та структура суспільного виробництва.

2.2. Фактори виробництва та ефективність їх використання.

2.3. Економічні потреби суспільства. Їх структура. Економічні інтереси.

2.4. Ефективність суспільного виробництва.

2.1. Суть та структура суспільного виробництва.

Потреби через інтереси змушують людей займатися виробництвом необхідних їм благ. Майже усі життєві блага виробляються людьми, причому в сучасних умовах основне виробництво зосереджене на підприємствах.

Суспільне виробництво – це сукупність усіх сфер діяльності людей, які забезпечують стабільне функціонування суспільства, де створюються усі товари та послуги, необхідні для задоволення потреб людей.

Виробництво можна уподібнити «чорному ящику», який привертає увагу до трьох моментів – що на «вході»? що «всередині»? та що на «виході»? (рис. 1.).

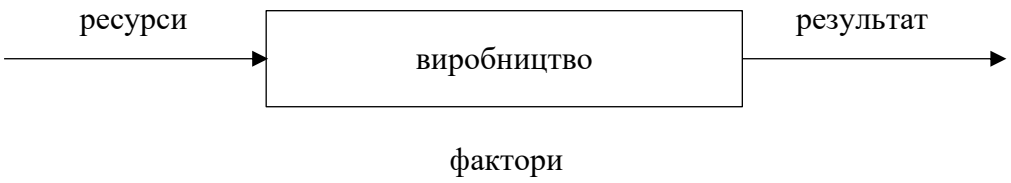

Рис. 2.1. Агрегована схема виробничого процесу

Матеріальне виробництво – це сфера діяльності людей, результатом якої є конкретні матеріальні блага і матеріальні послуги. воно об’єднує промисловість, сільське господарство, будівництво, транспорт, зв’язок тощо.

Нематеріальне виробництво – це сфера людської діяльності, результатом якої є нематеріальні блага, послуги та духовні цінності. Воно об’єднує:

- освіту і науку;
- культуру і мистецтво;
- спорт і охорону здоров’я;
- оборону і управління.

Виробництво матеріальних та нематеріальних послуг становить сферу послуг. Життєве благо, створене у суспільному виробництві, є продуктом виробництва. Процес виробництва, який повторюється, поновлюється і є безперервним називається відтворенням. В економічній літературі його поділяють на три види: просте, розширене та звужене (спадне).

Таблиця 2.1

Типологія відтворення

Вид	Характерні особливості	Економічний цикл
Просте відтворення	Обсяги та технології виробництва залишаються незмінними з року в рік. Є основою для розширеного відтворення. Характерне для сільського господарства та ремісничого виробництва заснованого на ручній праці.	Депресія (застій виробництва)
Розширене відтворення	Збільшення обсягів виробництва у кожному наступному періоді.	Економічне зростання
Інтенсивне розширене відтворення	Збільшення обсягів виробленої продукції та надання послуг за рахунок підвищення продуктивності праці, раціонального використання матеріальних, трудових і фінансових ресурсів на основі науково-технічного прогресу.	
Екстенсивне розширене відтворення	Збільшення обсягів виробленої продукції та надання послуг за рахунок залучення більшої кількості ресурсів. Для такого типу відтворення властиві технічний застій, витратний характер зростання виробництва і в результаті – дефіцит всіх ресурсів.	
Звужене (спадне) відтворення	Зменшення виробництва із кожним наступним циклом.	Економічна криза

В господарській практиці розширене відтворення містить у собі елементи як екстенсивного, так і інтенсивного типу.

Суспільне відтворення – це процес суспільного виробництва який взято не як окремий одноразовий акт, а як постійно повторюваний процес, тобто суспільне відтворення - це безупинний процес суспільного виробництва. Він охоплює такі етапи:

1) виробництво;
2) розподіл;
3) обмін;
4) споживання (товарів і послуг).

Джерелом будь-якого виробництва є наявні у суспільства ресурси. Виробничі ресурси – це всі природні, людські і створені людиною блага, які можуть бути використані у виробництві життєвих благ.

2.2. Фактори виробництва та ефективність їх використання.

Фактори виробництва, виробничі ресурси, чинники виробництва – ресурси, необхідні для виробництва товарів або послуг. Класичними факторами виробництва є праця (цілеспрямована діяльність людей), земля (природні ресурси), капітал (засоби виробництва).

Фактори виробництва – це всі чинники виробництва, що залучені до господарської діяльності людей, необхідні елементи, які використовуються для використовуються для виробництва матеріальних та духовних благ. Вони – основа, причина і рушійна сила виробничого процесу.

Суть виробництва полягає у використанні виробничих ресурсів і створенні на цій основі економічного продукту. Термін «ресурс» французького походження і перекладається, як «засіб», «запас», «можливість». Латинське «фактор» перекладається як «то, що здійснює, виробляє», тобто – це причина, чинник певного процесу.

Для виробництва різних благ є свій набір факторів виробництва. Тому виникає потреба їх класифікувати, об’єднувати у певні групи. В економічній науці є різні підходи до класифікації факторів виробництва. Марксистська теорія, наприклад, поділила фактори виробництва на речові та особисті. Речові включають сукупність предметів праці, природних ресурсів та засобів праці, особисті – робочу силу, як сукупність фізичних та інтелектуальних здібностей людини. Отже, сукупність усіх використовуваних у господарській діяльності людей ресурсів становлять продуктивні сили суспільства, що об’єднують засоби виробництва і робочу силу.

У другій половині XIX століття західні економісти, всупереч марксистській класифікації, ввели в науковий обіг три фактори виробництва: працю, капітал та землю. А на початку XX століття засновник неокласичної теорії А. Маршал поряд з названими трьома акторами визначив ще один, четвертий – підприємницькі здібності щодо організації та управління виробництва. Таку класифікацію елементів виробництва (праця, капітал, земля, підприємницькі здібності) в економіці тривалий час вважали класичною та завершеною. Однак економічна наука постійно розширює і доповнює класифікацію факторів виробництва.

Сучасна світова та українська економічна наука до складу факторів виробництва зараховує: землю, капітал, працю, підприємницькі здібності, а також науку, інформацію та екологію (рис. 2.2).

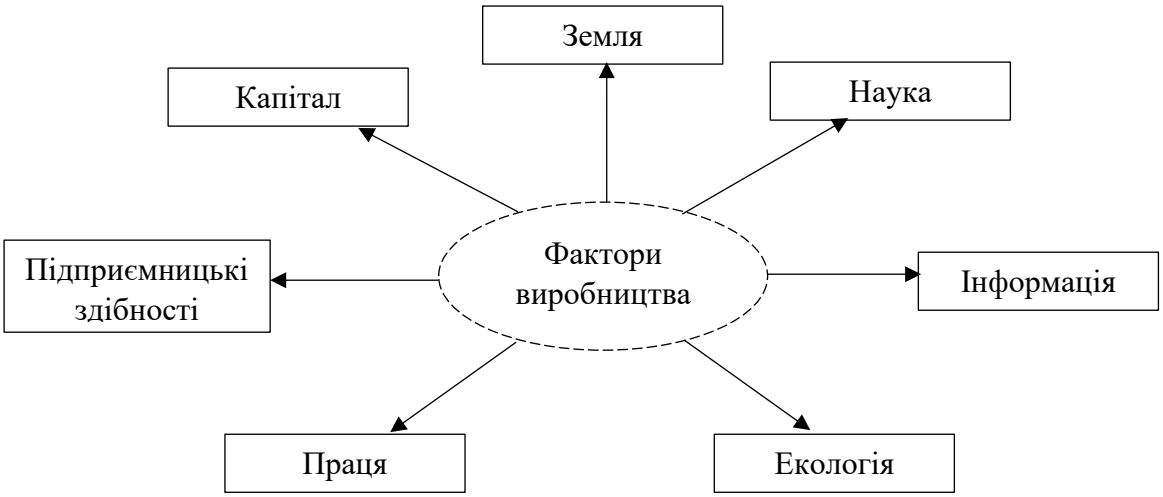

Рис. 2.2. Основні фактори суспільного виробництва

Земля, як фактор виробництва – це всі природні ресурси, які використовуються під ас виробництва. Цей фактор характеризується з трьох позицій:

1) земля, як безпосередній ресурс у сільському господарстві (сільськогосподарські угіддя);

2) земля, як джерело мінеральних, водних, лісових, біологічних та рекреаційних ресурсів;

3) земля, як місце для будівництва усіх об’єктів виробничого/невиробничого призначення.

Сама земля в цій сукупності акторів розглядається, як основоположний фактор виробництва, що має низку специфічних властивостей:

- земля є кількісно обмеженим фактором виробництва. Площа землі чітко обмежена поверхнею планети і становить лише 29% від її загальної площі. в Україні площа землі становить 61 млн. га, зокрема площі сільськогосподарських угідь – 43 млн. га (рис. 2.3).

Рис. 2.3. Структура сільськогосподарських земель України, %

- земля є невідтворним фактором виробництва. Це дар природи і у разі втрати тієї чи іншої частини природного багатства його практично неможливо штучно відтворити;

- земля, на відміну від інших факторів виробництва, є фізично непереміщуваним фактором виробництва, що істотно обмежує можливості вибору профілю сільськогосподарського виробництва для господарюючих суб'єктів;

- земля, як фактор виробництва за належного її використання на основі досягнень науково-технічного прогресу та агротехніки має здатність не зношуватись фізично та не старіти морально;

- землю широко використовують і в несільськогосподарському виробництві як територію для будівництва усіх об'єктів виробничого/невиробничого призначення, розміщення транспортних та інших комунікацій, добування корисних копалин тощо.

Отже, землю як специфічний та невідтворювальний фактор виробництва необхідно берегти та використовувати раціонально.

Капітал – це інвестиційні ресурси, усі матеріальні чинники виробництва, що створені працею людей і використовуються для виробництва товарів і послуг. Цей фактор виявляється в двох формах: натурально-речовій (машини, обладнання, споруди, транспорт, сировина) та грошовій (фінансові кошти). Коли поряд із працею та землею з'явився новий фактор виробництва – капітал, то економіка і суспільство стали капіталістичними.

Праця як фактор виробництва – це сукупність усіх фізичних сил та інтелектуальних здібностей, що використовуються у виробництві життєвих благ. В економічній теорії протягом останнього часу сформувалась концепція «людського капіталу», згідно з якою праця кваліфікованого та освіченого працівника розглядається як головний фактор економічного та соціального прогресу. Людський капітал – це сформований в результаті інвестицій і нагромаджений людиною повний запас знань, навичок. здібностей, мотивацій і стан здоров'я, які доцільно та ефективно використовуються в тій чи іншій сфері виробництва.

Підприємницькі здібності (хист) – це здатність людей організувати поєднання ресурсів для виробництва товарів і послуг, ухвалювати відповідні управлінські рішення, здійснювати інновації та ризикувати. Підприємницькі здібності – особливий, специфічний фактор виробництва, що характеризує діяльність людини щодо поєднання та ефективного використання всіх інших факторів виробництва з метою створення благ та послуг.

Специфіка цього фактору виробництва полягає в особливому типі поведінки господарюючого суб'єкта, якому притаманні такі риси:

- ініціатива;
- новаторство;
- гнучкість;
- ризик;
- відповідальність.

Наука – це специфічна форма людської діяльності, спрямована на отримання та систематизацію нових знань про природу, суспільство і мислення. Вона виступає як фактор, який постійно інтегрує та революціонізує всі інші фактори виробництва, збагачує їх новим змістом.

Інформація – система збирання, обробки та систематизації різноманітних знань з метою використання їх у різних сферах життєдіяльності, зокрема в економічній. Вона виступає опосередкованою ланкою між наукою та виробництвом та істотно впливає на розвиток економіки.

Інформація і знання – це якісно новий чинник виробництва, що докорінно відрізняється від традиційних факторів – землі, капіталу і праці. Якщо у результаті промислової революції створили індустріальну технологію, машинну техніку, що примножило фізичні сили людини, підвищило продуктивність праці, то науково-технологічна революція кінця XX століття перетворила інформацію і знання на новий фактор виробництва, який реалізує та збільшує можливості людського розуму. Звідси випливає принципова відмінність традиційних факторів виробництва – землі і капіталу, що мають матеріальний характер і форму матеріальних засобів або знарядь праці, – від інформації та знань, котрі, маючи матеріальну основу, самі по собі є нематеріальними за сутністю і реалізуються у системі своєрідних категорій – «інтелектуальна праця», «інтелектуальний продукт», «інтелектуальна власність» та «інтелектуальний капітал».

Традиційні фактори виробництва є обмеженими – інформацію можна споживати у процесі виробництва у необмеженій кількості. На відміну від індустріального суспільства, де переважає виробництво матеріальних благ, матеріальна продукція, в інформаційному (постіндустріальному) – це виробництво послуг, тобто нематеріальне виробництво, нематеріальні блага.

Варто розмежовувати такі поняття, як «інформація» і «дані». Інформація – це результат обробки і аналізу даних. Відмінність інформації від даних полягає в тому, що дані – це фіксовані відомості про події чи явища, які зберігаються на певних носіях, а інформація з’являється в результаті їх обробки, при рішенні конкретних задач.

Екологічний фактор виробництва. У другій половині XX століття у зв’язку із змінами в навколишньому природному середовищі та якістю мінерально-сировинних ресурсів, а також створенням ринку екологічних

послуг значно зросла роль екологічного фактора в процесі відтворення суспільного продукту та робочої сили. Тривалий час природокористування здійснювалось людським суспільством нераціонально. Нині світове співтовариство усвідомило, що забезпечення стійкого соціально-економічного розвитку неможливе без раціонального споживання, збереження та підтримання життєво необхідних екологічних процесів. Кінець ери дешевої сировини та безвідплатного споживання природних ресурсів призвів до зростання витрат в добувних та обробних галузях, збільшення витрат на впровадження очисних технологій, вжиття природоохоронних та природно відновлюваних заходів.

Екологічний фактор – це система спеціалізованих видів трудової діяльності та витрат, спрямованих на раціональне використання природних ресурсів, охорону навколишнього середовища, а також на його відтворення.

На мікрорівні господарювання екологічний фактор може або знижувати собівартість продукції, або навпаки, значно збільшувати витрати виробництва. Практика показує, що впровадження дорогих за вартістю, але економних за споживанням ресурсів та природоощадних інноваційних технологій є економічно вигіднішим за всіма параметрами, ніж витрати підприємства на очищення та утилізацію відходів.

Виробнича функція – це технологічне співвідношення, що відображає залежність між сукупними витратами факторів виробництва і максимальним обсягом випуску продукції.

Класичним прикладом виробничої функції є двофакторна виробнича функція. Виробничу функцію з двома факторами виробництва (працею і капіталом) визначають за формулою (2.1):

$$Q = f\ (L,K), \tag{2.1}$$

де Q – обсяг випуску продукції (шт);

L – витрати праці (осіб);

K – витрати капіталу;

f – функція.

Якщо врахувати всі фактори виробництва (працю, капітал, матеріали та інші фактори), то виробнича функція матиме такий вигляд (2.2):

$$Q = f\ (L,K, C,\ldots, X_n), \tag{2.2}$$

де Q – обсяг випуску продукції;

L – витрати праці;

K – витрати капіталу;
C – витрати капіталу;
X_n – витрати інших ресурсів;
f – функція.

У графічній формі кожен фактор виробництва можна представити точкою, координати якої характеризують мінімально необхідні для виробництва певного обсягу продукції ресурси, а виробнича функція зображується лінією ізокванти.

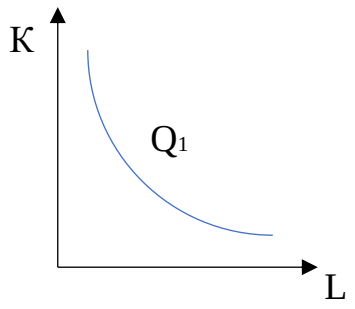

Рис. 2.4. Графічна форма факторів виробництва

У зв'язку із безмежністю потреб і обмеженістю ресурсів будь-яке суспільство має три фундаментальні, взаємопов'язані проблеми організації економіки:

1) Що і в якій кількості потрібно виробляти?
2) Як виробляти?
3) Для кого виробляти?

Правильний економічний вибір дасть змогу найефективніше задовольнити потреби суспільства, а хибний призведе до значних витрат ресурсів і зниження рівня задоволення потреб. Обмежені ресурси можна використати для задоволення різних потреб. Тому суспільство має зробити вибір, які потреби потрібно задовольнити негайно, а які можна відкласти на пізніше. Тобто виробничі ресурси є альтернативними. Витрати також є альтернативними, а отже кожне благо має альтернативну вартість.

Альтернативна вартість – це ціна тих благ, від яких потрібно відмовитися на користь іншого блага.

Проблему технологічного вибору ілюструє крива виробничих можливостей (крива трансформації).

Крива виробничих можливостей показує різні комбінації виробництва двох альтернативних товарів за умов повної зайнятості ресурсів, повного обсягу виробництва за незмінної кількості ресурсів та незмінних технологіях.

Побудуємо криву виробничих можливостей, припустивши, що:

1) економіка досягає повного обсягу виробництва;
2) кількість і якість ресурсів залишаються незмінними;
3) технологія виробництва є постійною;
4) виробляється два продукти: смартфон і кава.

Крива відображає результат вибору стосовно двох товарів (рис. 2.5).

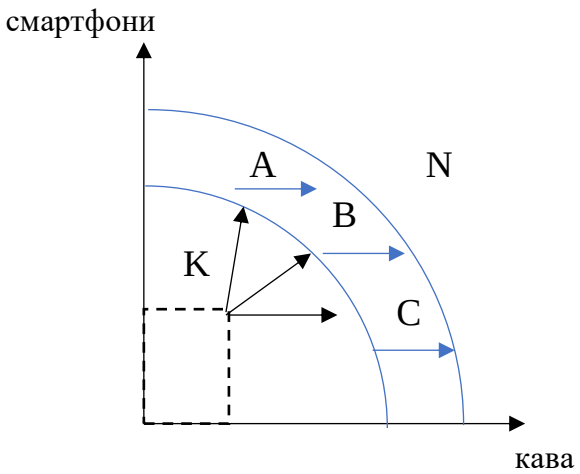

Рис. 2.5. Крива виробничих можливостей

Будь-яка точка всередині кривої (точка К) свідчить про можливий неефективний варіант виробництва двох альтернативний товарів. Тобто неповне і нераціональне використання ресурсів, що зменшує виробничі можливості. А точка поза кривою трансформації (точка N) відображає бажану альтернативу, яка за цих умов є недосяжною. У майбутньому, в результаті збільшення кількості ресурсів можна збільшити виробництво обох альтернативних товарів, а крива трансформації зміститься праворуч. Таке зміщення означає економічне зростання в суспільстві (рис. 2.6).

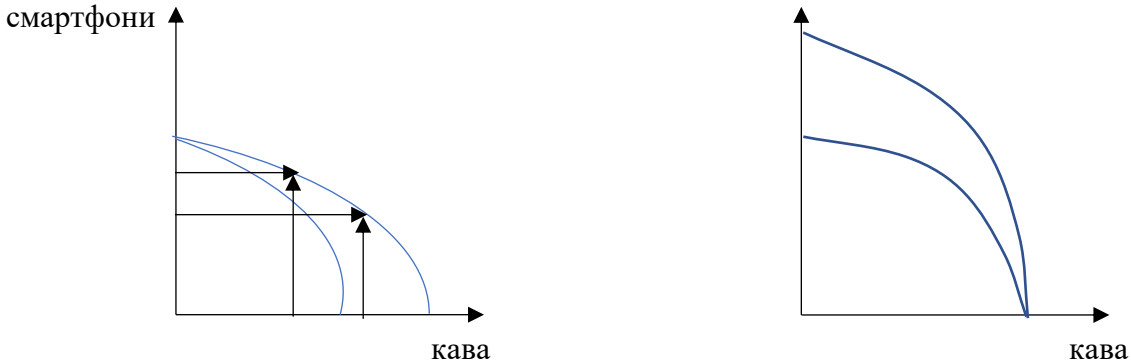

Рис. 2.6. Крива виробничих можливостей у динамічній економіці

Динаміка кривої трансформації залежить від розподілу ресурсів на виробництво альтернативних товарів та послуг. Крива трансформації

демонструє, що збільшення обсягів виробництва одного продукту означає відмову від певної кількості іншого (рис. 2.6).

Задача 1.

Заповніть таблицю. Ціна праці – 8 грн./од. Ціна капіталу – 12 грн./од. Оберіть найкращий варіант комбінації ресурсів.

Варіант	Кількість одиниць праці, L, чол.	Кількість одиниць капіталу, К, од.	Витрати
A	14	2	
B	12	6	
C	10	6	
D	8	4	
E	6	8	
F	5	1	
G	2	9	

Розв'язання.

Варіант	Кількість одиниць праці, L, чол.	Кількість одиниць капіталу, К, од.	Витрати
A	14*8	2*12	112+24=136
B	12*8	6*12	96+72 = 168
C	10*8	6*12	80+72=152
D	8*8	4*12	64+48=112
E	6*8	8*12	48+96=144
F	5*8	1*12	40+12=52
G	2*8	9*12	16+108=124

Відповідь: найкращий варіант виробництва за L = 5, K = 1 (F).

Задача 2

Підприємству необхідно виготовити 200 одиниць продукції. Цей обсяг можна виробити за таких комбінацій факторів виробництва:

K	12	8	6	4
L	2	4	8	12

Ціна одиниці праці складає 100 грн/од., ціна одиниці капіталу – 60 грн/од. Яка з комбінацій двох факторів виробництва є найбільш доцільною? Припустимо, що ціна одиниці праці зросла на 40 грн/од. Яким має бути рішення підприємця?

Розв'язання:

Розрахуємо базові витрати підприємства, за умови якщо ціна одиниці праці складає 100 грн/од., ціна одиниці капіталу – 60 грн/од. та витрати на

виробництво продукції, якщо ціна одиниці праці зросла на 40 грн/од. і складає 140 грн/од.

K	12	8	6	4
L	2	4	8	12
Витрати, грн	720+200 = 920	96+400 = 496	360+800 = 1160	240+1200 =1440
Витрати за ціни праці 140 грн/од., грн	720+280 = 1000	96+560 = 656	360+1120 = 1480	240+1680 = 1920

Розрахуємо кількість одиниць капіталу, яку має придбати виробник за умови збільшення ціни праці до 140 грн/од. з метою мінімізації виробничих витрат. Найбільш ефективною є комбінація із 4 одиниць праці й 8 одиниць капіталу, де витрати за ціни праці 140 грн/од., грн складають 656 грн. Тому:

656 – 140 = 516 (грн);

516/60 = 8,6 (од.).

Відповідь:

Найбільш ефективною є комбінація із 4 одиниць праці й 8 одиниць капіталу. У разі зміни ціни одиниці праці виробник має придбати 1 одиницю праці та 9 одиниць капіталу, щоб мінімізувати свої витрати.

2.3. Економічні потреби суспільства. Їх структура. Економічні інтереси.

Основна рушійна сила суспільного прогресу – це людина, яка водночас є і діючим суб’єктом економічної системи та системи економічних інтересів. Визначальним чинником доцільної поведінки економічних суб’єктів є безмежні потреби.

Потреба – це відчуття необхідності в тих чи інших благах, бажання володіти ними, тобто у той чи інший спосіб усвідомлене внутрішнє спонукання до певного блага. Безмежність потреб зумовлена: фантазією людей, конкуренцією між виробниками, розвитком інформації, науки і техніки та модою.

Економічні потреби – це об'єктивні умови існування людини, внутрішні мотиви, що спонукають її до економічної діяльності.

Потреби у своїй різноманітності можна структурувати за різними критеріями. За критеріями нагальності потреб визначають їх ієрархію. Найпоширенішою такою моделлю є піраміда потреб А. Маслоу (рис. 3.1).

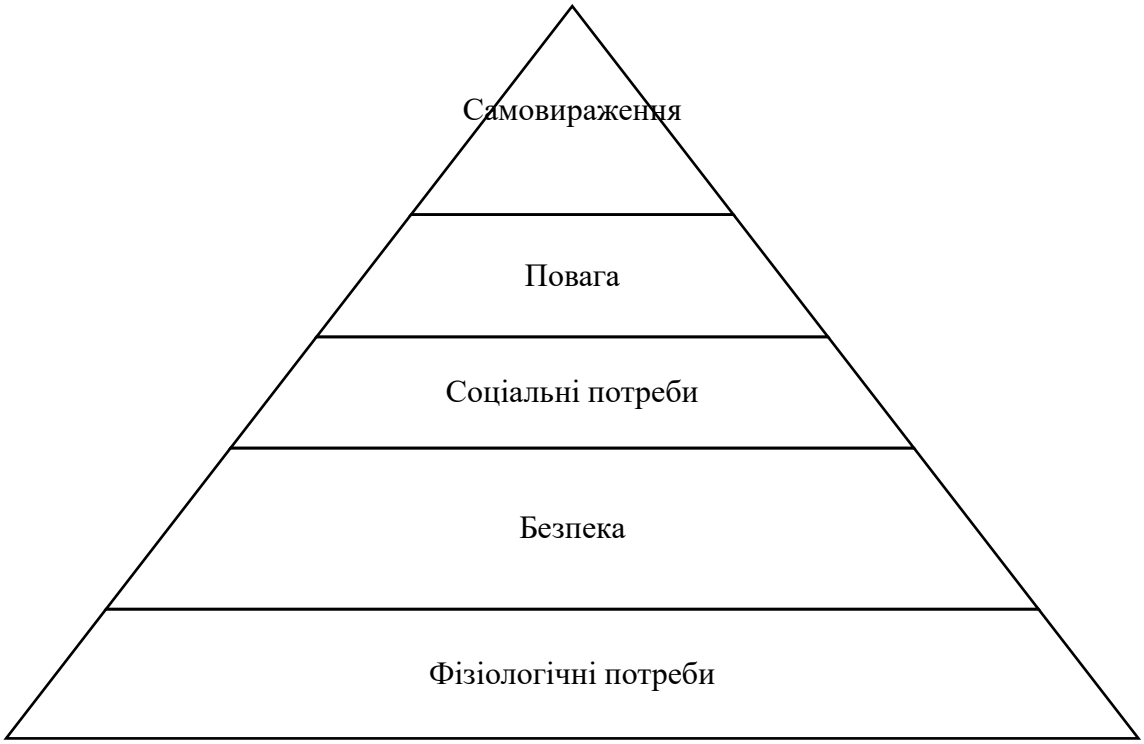

Рис. 3.1. Піраміда потреб А. Маслоу

Усе, що необхідно для підтримки життя, – їжа, одяг, житло – об'єднується в категорію фізіологічних потреб. Перш ніж людина зможе переслідувати якісь інші цілі, їй необхідно задовольнити ці основні потреби (рис. 3.1).

Коли людина має достатню кількість предметів першої потреби, з її боку буде логічно застрахуватися від можливих втрат. Така потреба в безпеці і подібні їй можуть бути задоволені завдяки достатньо високій заробітній платі, що дозволяла би робити заощадження, а також завдяки системам медичного і соціального страхування і програмам пенсійного забезпечення та гарантій зайнятості.

Вище від потреби в безпеці розташовані соціальні потреби – бажання людей спілкуватися між собою, кохати та бути коханими, відчувати приналежність до колективу. Люди також мають потребу у визнанні – їм потрібне відчуття цінності своєї особистості як невід'ємної частини єдиного цілого. Вони потребують поваги, заснованої на досягненнях у змаганні з іншими людьми. Всі ці потреби тісно пов'язані з поняттям статусу, що означає «вагу» або «важливість» людини в очах оточення. Можливість задоволення таких потреб може бути потужним мотиватором.

Маслоу визначив потребу в самовираженні як «бажання стати більшим, ніж ти є, стати всім, на що ти спроможний». Ця потреба найвищого порядку, і

задовольнити її складніше за все. Люди, що досягають цього рівня, працюють не просто заради грошей або заради справляння враження на інших, але тому, що усвідомлюють значимість своєї роботи і відчувають задоволення від самого її процесу.

Усвідомлення потреб і прагнення їх задовольнити зумовлюють мотивацію поведінки людей. Формою вияву потреб є інтерес.

Економічний інтерес – це усвідомлена потреба, для задоволення якою людина обирає певний вид економічної діяльності. Суб'єктами економічних інтересів є: окремі індивіди, колективи, групи людей, сім'ї, суспільство загалом, держава. Об'єктами – економічне благо.

Розрізняють:

- особисті інтереси – інтереси індивідів;
- інтереси підприємств, організацій, фірм;
- інтереси окремих груп людей;
- загальнодержавні інтереси.

Інтереси не лише збігаються, але й вступають у суперечність. Єдність інтересів досягається під час їхньої взаємодії та взаємореалізації. Дієвим способом узгодження інтересів є їх узгодження по вертикалі: суспільство – підприємство – працівник. Механізм узгодження інтересів визначається сутністю економічної системи.

2.4. Ефективність суспільного виробництва.

Усі фактори виробництва є кількісно визначеними, тобто обмеженими. Тому у суспільства виникає проблема ефективного використання ресурсів.

Ефективне використання ресурсів передбачає:

- повну зайнятість ресурсів, тобто залучення усіх наявних ресурсів у виробництво;
- повний обсяг виробництва, тобто ресурси повинні використовуватись у такий спосіб, щоб повністю задовольнити потреби суспільства.

Ефективність характеризує віддачу, результативність виробництва і визначається як відношення результату до витрат. Вона дає змогу показати, якою ціною досягається обсяг виробництва, відображає якість економічного зростання.

Розрізняють економічну та розподільчу (соціальну) ефективність. Економічна ефективність – це досягнення виробництвом максимальних обсягів виробництва за використання мінімальних витрат. Розподільча соціальна) ефективність – це ступінь відповідності результатів виробництва потребам суспільства, загалом, і кожної людини, зокрема.

Показниками ефективності підприємства є:

- продуктивність праці (обсяг виробленої продукції на одного працівника);
- трудомісткість (кількість праці, витраченої на одиниць продукції);
- фондовіддача (кількість продукції, виробленої з одиниці вартості основних виробничих фондів);
- фондомісткість (вартість витрат виробничих фондів на одиницю виробленої продукції);
- матеріаловіддача (обсяг готової продукції з одиниці витрачених матеріальних ресурсів);
- матеріаломісткість (частка витрат матеріальних ресурсів на виготовлення одиниці продукції);
- капіталомісткість (відношення обсягу капітальних вкладень до обсягу готової продукції).

Науково-технічний прогрес (НТП) в науці і техніці забезпечує зростання ефективності суспільного виробництва.

Наука – це особливий вид людської діяльності, спрямований на отримання нових знань про природу та суспільство.

Техніка – це сукупність усіх засобів праці, що використовуються для виробництва продукції і задоволення виробничих потреб.

НТП здійснюється у двох формах:

1) еволюційна форма, за якої техніка і технології, що застосовуються у виробництві вдосконалюються на основі уже відомих знань;

2) революційна – це перехід до технічних і технологічних засобів,. що побудовані на принципово нових знаннях та наукових ідеях.

Науково-технічна революція – це якісний стрибок у розвитку продуктивних сил на основі докорінних зрушень у науці.

Тести

1. Що з перерахованого належить до нематеріального виробництва?

а) культура;

б) транспорт;

в) мистецтво;

г) правильні відповіді а) і в).

2. Оберіть сферу діяльності, яка належить до матеріального виробництва?

а) сільське господарство;

б) спорт;
в) зв’язок;
г) правильні відповіді а) і в).

3. Що є джерелом будь-якого виробництва?
а) економічна система;
б) потреби суспільства;
в) ресурси;
г) товари та послуги;

4. Скільки видів відтворення виділяють в економічній літературі?
а) 1;
б) 2;
в) 3;
г) 4.

5. Який вид відтворення характеризується збільшенням обсягів виробництва у кожному наступному періоді?
а) просте відтворення;
б) екстенсивне розширене відтворення;
в) інтенсивне розширене відтворення;
г) правильна відповідь: б) і в).

6. Незмінність обсягів та технологій виробництва з року в рік характерне для:
а) простого відтворення;
б) екстенсивного розширеного відтворення;
в) інтенсивного розширеного відтворення;
г) звуженого (спадного) відтворення.

7. Якому виду відтворення притаманне збільшення обсягів виробництва за рахунок підвищення продуктивності праці та раціонального використання ресурсів?
а) просте відтворення;
б) екстенсивне розширене відтворення;
в) інтенсивне розширене відтворення;
г) звужене (спадне) відтворення.

8. Який вид відтворення характеризується збільшенням обсягів виробленої продукції та надання послуг за рахунок залучення більшої кількості ресурсів?

а) просте відтворення;

б) екстенсивне розширене відтворення;

в) інтенсивне розширене відтворення;

г) звужене (спадне) відтворення.

9. Який із видів відтворення характеризується зменшенням виробництва із кожним наступним циклом?

а) просте відтворення;

б) екстенсивне розширене відтворення;

в) інтенсивне розширене відтворення;

г) звужене (спадне) відтворення.

10. Сукупність усіх сфер діяльності людей, які забезпечують стабільне функціонування суспільства, де створюються усі товари та послуги, необхідні для задоволення потреб людей – це:

а) суспільне виробництво;

б) матеріальне виробництво;

в) нематеріальне виробництво;

г) ресурси.

11. Що з перерахованого НЕ належить до основних факторів виробництва?

а) земля;

б) капітал;

в) освіченість;

г) хист.

12. Всі природні ресурси, які використовуються під ас виробництва – це:

а) земля;

б) капітал;

в) екологія;

г) підприємницькі здібності.

13. Що таке капітал як фактор виробництва?

а) фінансовий ресурс підприємства;

б) інвестиційні ресурси, матеріальні чинники виробництва створені працею людей для виробництва товарів і послуг;

в) сукупність усіх фізичних сил та інтелектуальних здібностей;

г) здатність людей організувати поєднання ресурсів для виробництва товарів і послуг.

14. Який з факторів виробництва постійно інтегрує та революціонізує всі інші фактори, збагачує їх новим змістом?

а) наука;

б) інформація;

в) праця;

г) підприємницькі здібності.

15. Система спеціалізованих заходів, спрямованих на раціональне використання природних ресурсів та охорону навколишнього середовища – це:

а) земля;

б) капітал;

в) праця;

г) екологічний фактор.

16. Оберіть ключову властивість, яка відрізняє інформацію від традиційних факторів виробництва (земля, капітал, праця).

а) нематеріальність;

б) здатність підвищувати ефективність виробництва;

в) необмежена відтворюваність;

г) правильні відповіді а) і в).

17. Система збирання, обробки та систематизації різноманітних знань з метою використання їх у різних сферах – це:

а) наука;

б) праця;

в) інформація;

г) підприємницькі здібності.

18. Відчуття необхідності в тих чи інших благах, бажання володіти ними – це:

а) ціль;

б) потреба;

в) інтерес;
г) мета.

19. Потребою найвищого порядку за ієрархією потреб А. Маслоу є:
а) фізіологічні потреби;
б) безпека;
в) соціальні потреби;
г) самовираження.

20. Що з перерахованого НЕ є показниками ефективності підприємства:
а) продуктивність;
б) трудомісткість;
в) рентабельність;
г) фондомісткість.

Питання для самоконтролю

1. Які три види відтворення виділяють в економічній літературі?
2. Чи впливають ринки факторів виробництва на розв'язання питань «Що?», «Як?» і «Для кого виробляти?»
3. Що є базою ціноутворення на фактори виробництва?
4. Дайте визначення поняттю «суспільне виробництво».
5. Що таке матеріальне і нематеріальне виробництв? Наведіть приклади.
6. Поясніть відмінність між поняттям «виробництво» та поняттям «відтворення». Які типи відтворення існують?
7. Дайте визначення екстенсивному та інтенсивному типу розширеному відтворення. В чому полягає ключова відмінність між ними?
8. Розкрийте сутність факторів виробництва. Які підходи в класифікації факторів виробництва виділяють в економічній літературі?
9. У чому полягає відмінність між розподільчою та виробничою ефективністю?
10. Які показники характеризують ефективність виробництва?
11. Що таке науково-технічний прогрес? У яких двох формах він може здійснюватися?
12. Розкрийте сутність поняття «економічні потреби». Як їх можна класифікувати? Чому піраміда потреб А. Маслоу втрачає свою актуальність?
13. Поясніть закон обмеженості ресурсів та три фундаментальні проблеми організації економіки.

14. Які причини наявності технологічного вибору в суспільстві? Що таке альтернативна вартість? Зобразіть та поясніть криву трансформації.

15. Поясніть відмінність між поняттям «потреба» та «економічний інтерес». Які види економічних інтересів ви знаєте?

Практичні завдання

Задача 1.

Заповніть таблицю, якщо ціна праці – 6 грн./од., ціна капіталу – 8 грн./од.

Варіант	Кількість одиниць праці, L, чол.	Кількість одиниць капіталу, K, од.	Витрати
A	12	8	
B	8	6	
C	6	12	
D	14	8	
E	6	2	
F	8	4	
G	2	12	

Оберіть найкращий варіант комбінації ресурсів.

Задача 2.

Підприємству необхідно виготовити 100 одиниць продукції. Цей обсяг можна виробити за таких комбінацій факторів виробництва:

K	12	4	8	4
L	6	8	6	12

Ціна одиниці праці складає 120 грн/од., ціна одиниці капіталу – 40 грн/од. Яка з комбінацій двох факторів виробництва є найбільш доцільною? Припустимо, що ціна одиниці праці зросла на 20 грн/од. Яким має бути рішення підприємця?